

Wybrane zagadnienia archiwizacji Internetu w kontekście rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych w administracji publicznej w Polsce

Justyna Adamus-Kowalska

Uniwersytet Śląski w Katowicach / University in Silesia in Katowice (Poland)
justyna.adamus@us.edu.pl, ORCID 0000-0002-8245-7631

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest przybliżenie problematyki archiwizacji Internetu w administracji publicznej w Polsce. Przedstawiono w nim stan wiedzy z zakresu archiwizacji Internetu, następnie przybliżono problematykę kształtowania narodowego zasobu archiwalnego oraz dokonano analizy ilościowej w obrębie nadzoru nad narastającym zasobem archiwalnym. Przy zastosowaniu metody studium przypadku zobrazowano, jak w wybranych urzędach w Polsce postępuje się z zasobami publikowanymi w Internecie. W wyniku badań stwierdzono, że brakuje rozwiązań prawnych i organizacyjnych z zakresu archiwizacji zasobów internetowych administracji publicznej, która jest najważniejszą aktotwórcą w całym procesie kształtowania narodowego zasobu archiwalnego.

Selected issues regarding archiving of the Internet in context of information and communication technology development in public administration of Poland

ABSTRACT

The aim of the article is to present the issues of Internet archiving in public administration in Poland. The article presents the current state of knowledge in the field of Internet archiving, the issues involved in shaping the national archival resource and a quantitative analysis with regard to supervision over the growing archival holdings. The case study method illustrates how selected offices in Poland manage resources published on the Internet. As a result of the research, it was found that there is a lack of legal and organizational solutions in the field of archiving online resources of public administration, which is the most important actor in the entire process of shaping the national archival resource.

SŁOWA KLUCZOWE

archiwizacja
Internetu,
administracja
publiczna, nadzór
archiwalny

KEYWORDS

Internet
archiving, public
administration,
archival supervision

Wprowadzenie

Archiwa państwowe mają za zadanie gromadzić i przechowywać różnego typu materiały archiwalne o znaczeniu historycznym. Dokonują one selekcji i wartościowania dokumentacji w zależności od przyjętych zasad i przepisów kancelaryjno-archiwalnych. Istotne w niniejszych rozważaniach jest zwrócenie uwagi na problematykę archiwizacji informacji i dokumentacji tworzonej współcześnie przez administrację publiczną. Ta sfera funkcjonowania archiwów związana jest z kształtowaniem narodowego zasobu archiwalnego¹. Artykuł ma na celu ukazanie w szerszym kontekście, jak prowadzona przez administrację publiczną komunikacja, przybierająca coraz to nowsze formy i korzystająca z nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, wpływa na kształtowanie narodowego zasobu archiwalnego.

Zmiany w komunikacji obejmują przede wszystkim korzystanie z mediów społecznościowych². W wyniku tego procesu powstają niezliczone ilości informacji, które nie podlegają systematycznej i planowej archiwizacji. W związku z tym istnieje obawa, że materiały tworzone przez administrację publiczną podczas komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej nie zostaną zachowane i nie będą stanowiły w przyszłości dóbr kultury, jakimi są materiały archiwalne. Współcześnie narastający zasób archiwalny w dużym stopniu powstaje w efekcie nadzoru nad administracją publiczną ze strony archiwów państwowych. Przy czym specyfika działań administracyjnych polega na tym, że prowadzi się je w obszarze prawa administracyjnego, co narzuca niejako określone formy i sposoby jej prowadzenia. Narzędzia komunikacji stosowane w Internecie z powodzeniem wykorzystuje wiele firm i instytucji skoncentrowanych na działalności biznesowej³. Pracownicy

¹ Kształtowanie narodowego zasobu archiwalnego jest uregulowane w Ustawie z dnia 14 lipca 1983 roku o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020, poz. 164).

² Portale społecznościowe to serwisy internetowe nastawione na interakcję pomiędzy użytkownikami Internetu. W przeciwieństwie do tradycyjnych narzędzi internetowych, w portalach tych następuje przepływ informacji pomiędzy wszystkimi użytkownikami. Funkcjonują przede wszystkim dzięki ich aktywności. Ponadto media społecznościowe różnią się od innych typów platform internetowych, ponieważ charakteryzują się masowym użyciem, umożliwiają tworzenie treści, a nie są konsumowane jedynie biernie, a także pozwalają na wytwarzanie informacji osobom nieposiadającym formalnej wiedzy o środkach masowego przekazu. Zob. C.T. Carr, R.A. Hayes, *Social media: Defining, developing, and divining*, „Atlantic Journal of Communication” 2015, nr 23, s. 46–65.

³ Ł. Iwasiński, *Przyczynek do rozważań nad suwerennością konsumenta w epoce danetyzacji i Big Data*, „Kultura, historia, globalizacja” 2017, nr 21, s. 119–133.

archiwów podjęli pewne kroki w kierunku archiwizacji zasobów Internetu. Swoje rozwiązania w tym zakresie przedstawili podczas dyskusji podjętej w Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w dniach 16–17 listopada 2021 r., odbywającej się pod hasłem przewodnim „Forum archiwizacji zasobów polskiego Internetu”⁴. Świadczy to niewątpliwie o wadze tej problematyki.

Założenia badawcze

Tezą niniejszych badań jest twierdzenie, że w administracji publicznej zasobów sieciowych nie uznaje się za materiały archiwalne. Zasoby te tworzone są każdego dnia w procesach komunikacyjnych administracji, ale nie są one archiwizowane przez podmioty publiczne, ponieważ nie utrwalają przebiegu załatwiania i rozstrzygania spraw. Celem niniejszych badań jest omówienie problematyki kształtowania narodowego zasobu archiwalnego w kontekście rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych w administracji publicznej w Polsce. Badania te są istotne ze względu na fakt, iż zachowanie obrazu funkcjonowania kraju oraz życia społeczno-gospodarczego w państwie jest zadaniem archiwów historycznych. Od właściwej metodyki przejmowania do archiwów tych materiałów zależy przyszość i znaczenie narodowego zasobu archiwalnego.

Metody badawcze

Badania problematyki archiwizacji Internetu przeprowadzono metodą analizy i krytyki publikacji naukowych oraz źródeł internetowych. Na jej podstawie określono stan wiedzy dotyczący tego zagadnienia oraz dokonano wprowadzenia do własnych badań. Przeprowadzono ponadto analizę przepisów prawnych z zakresu nadzoru nad narastającym zasobem archiwalnym. Następnie wykorzystano metody badań ilościowych, aby zobrazować liczbę nadzorowanych podmiotów publicznych w Polsce oraz ilość i rozmiar przejmowanych materiałów archiwalnych w postaci tradycyjnej i elektronicznej. Następnie przy zastosowaniu metody studium przypadku zobrazowano, jak w wybranych urządzeniach w Polsce postępuje

⁴ Archiwa Państwowe. Forum archiwizacji zasobów polskiego Internetu, <https://archiwa.gov.pl/forum-archiwizacji-zasobow-polskiego-internetu/> [dostęp: 1.10.2024].

się z zasobami internetowymi. Przeprowadzono także ankietowe badanie jakościowe na losowo wybranej grupie podmiotów publicznych w Polsce. Miało ono na celu zidentyfikowanie, wyjaśnienie i zrozumienie zasad postępowania z zasobami informacji prezentowanej przez podmioty publiczne w Internecie. Badania te ukazują sposoby archiwizacji zasobów oraz pozwalają ustalić, czy teza postawiona w niniejszym badaniu jest prawdziwa.

Omówienie stanu badań

Archiwizacja zasobów sieciowych Internetu prowadzona jest od 1996 r. przez organizację Internet Archive. Utworzone przez nią archiwum znajduje się pod adresem <https://archive.org/>, a jego celem jest gromadzenie zasobów Internetu w formie cyfrowej. Dostęp do niego jest bezpłatny. Strony internetowe archiwizowane są za pomocą Wayback Machine, dzięki czemu można nie tylko odnaleźć konkretną stronę internetową z przeszłości, ale także prześledzić jej historię. Według informacji podanych na stronie archiwum, zgromadzono w nim łącznie 835 mld stron internetowych, 44 mln książek i tekstów, 15 mln nagrań audio (w tym 225 tys. nagrań koncertów odbywających się na żywo), 10,6 mln filmów (w tym 2,6 mln wiadomości telewizyjnych), 4,8 mln zdjęć i 1 mln programów⁵. Metodyka archiwizacji Internetu omówiona została w publikacji pod redakcją Juliana Masanèsa *Web Archiving*⁶. W większości krajów europejskich najistotniejszym problemem w regulacji tej kwestii jest brak odpowiednich przepisów prawnych, które uwzględniałyby dynamicznie rozwijające się technologie informacyjno-komunikacyjne⁷.

W kontekście kształtowania narodowego zasobu archiwalnego interesujące są wyniki badania obowiązków i zadań archiwów oraz bibliotek w zakresie gromadzenia i opracowania zasobów internetowych w Polsce. Lidia Derfert-Wolf w swoich publikacjach wskazała z jednej strony na ogromne rozmiary zasobów Internetu, z drugiej na krótką trwałość treści, jakie zamieszczane są w sieci www.

⁵ Internet Archive. About the Internet Archive, <https://archive.org/about/> [dostęp: 1.10.2024].

⁶ *Web Archiving*, red. J. Masanès, Nowy Jork 2006.

⁷ L. Derfert-Wolf, *Archiwizacja Internetu: wnioski i rekomendacje z kilku raportów*, „Biuletyn EBIB” 2017, nr 2(172), s. 3, <https://www.ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/145/147> [dostęp: 1.10.2024].

Autorka przedstawiła wiele inicjatyw archiwizacji Internetu podejmowanych w różnych krajach świata⁸.

Sama definicja pojęcia archiwizacji Internetu w realiach polskich bibliotek i archiwów została opracowana na spotkaniu przedstawicieli Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych i Biblioteki Narodowej w styczniu 2014 r.⁹ Wskazano wówczas, że pod tym pojęciem należy rozumieć działanie polegające na zbieraniu treści prezentowanych w Internecie na stronach www poprzez pozyskiwanie kodu stron internetowych, przechowywanie tego kodu oraz jego udostępnianie na określonych zasadach. Celem tego działania ma być zabezpieczenie historycznych informacji prezentowanych w Internecie w danym okresie. Wojciech Woźniak wskazał, że dla zrozumienia pojęcia archiwizacji Internetu istotny jest aspekt gromadzenia. Według tego autora gromadzenie jest zdeterminowane przez techniczne uwarunkowania archiwizacji Internetu. W wyniku tego archiwizacja to aktywne zbieranie (harwestowanie) danych zamieszczonych w sieci przez podmiot zajmujący się archiwizacją Internetu. Dla lepszego zrozumienia terminu Woźniak przeanalizował samo pojęcie archiwizacji wywodzące się z teorii archiwistycznej oraz pojęcie archiwizacji używane na oznaczenie działań zabezpieczających treści zamieszczonych w Internecie¹⁰. Istotne w procesie archiwizacji jest według niego opracowanie, które w przypadku archiwizacji Internetu polega na organizowaniu zgromadzonych zasobów. Zbiory danych w procesie tym otrzymują odpowiednie metainformacje, które opisują je w taki sposób, aby mogły być sprawnie odnalezione i wykorzystane przez przyszłych użytkowników. W archiwizacji zasobów internetowych propozycję metadanych opracowało Online Computer Library Center (OCLC) w ramach działań grupy roboczej Research Library Partnership Web Archiving Metadata¹¹.

Istotne dla polityki archiwizacji Internetu w Polsce było utworzenie w 2008 r. Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC). Wśród jego zadań znalazło się m.in. archiwizowanie stron internetowych najważniejszych urzędów państwo-

⁸ Idem, *Archiwizacja Internetu: wprowadzenie i przegląd wybranych inicjatyw*, „Biuletyn EBIB” 2012, nr 1(128), s. 1–19, https://www.ebib.pl/images/stories/numery/128/128_derfert.pdf [dostęp: 01.10.2024]; idem, *Archiwizacja Internetu: wnioski i rekomendacje...*

⁹ W. Woźniak, *Archiwizacja Internetu – próba podsumowania dotychczasowych prac i ustaleń*, „Archiwa, Kancelarie, Zbiory” 2019, nr 10(12), s. 82.

¹⁰ Ibidem, s. 83.

¹¹ The OCLC Research Library. Web Archiving Metadata Working Group, <https://www.oclc.org/research/areas/research-collections/wam.html> [dostęp: 1.10.2024].

wych w Polsce¹². W latach 2009–2011 zapisywano kopie stron 46 instytucji¹³. Narodowe Archiwum Cyfrowe prowadziło także pierwsze istniejące w Polsce Archiwum Internetu¹⁴. W dniu 1 kwietnia 2009 r., przy jego wykorzystaniu, doszło do pierwszej krajowej archiwizacji. Zgromadzono wówczas archiwalia w postaci stron internetowych archiwów państwowych oraz Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych (NDAP). W dniu 26 marca 2010 r. powyższe archiwalia udostępniono publicznie na stronie internetowej pod adresem www.archiwuminternetu.nac.gov.pl. Ostatnie archiwizacje stron internetowych w ramach Archiwum Internetu miały miejsce w kwietniu 2011 r., a w styczniu 2014 r. archiwum przestało być ogólnodostępne.

Zdaniem Antala Posthumusa z Archiwum Narodowego Holandii strony rządowe należy traktować tak samo jak każdą inną formę informacji wytworzonej w administracji rządowej. Należy się nimi zająć zgodnie z zasadami, które obowiązują przy archiwizacji całego cyfrowego rządu, gwarantując ich autentyczność, kompletność i dostępność¹⁵. Organizacje rządowe muszą zachować przynajmniej część swoich rejestrów cyfrowych, by następnie móc je przekazać do archiwów historycznych. Nie wynika to bezpośrednio z przepisów archiwalnych obowiązujących w administracji rządowej w Holandii. Niemniej jednak w praktyce uznaje się, że witryny internetowe stanowią dokumenty rządowe, więc archiwa narodowe Holandii służą pomocą w określaniu standardów dla ich archiwizacji, udzielając agencjom rządowym porad i wskazówek, w jaki sposób prowadzić archiwizację, a tym samym wykazać się odpowiednim poziomem odpowiedzialności za „dobre i dostępne państwo”¹⁶.

Dokładny przegląd badań nad mediami i wykorzystaniem archiwów internetowych przeprowadził Daniel Gomes¹⁷. Jego zdaniem problem w archiwizacji Internetu polega na zwróceniu większej uwagi zwykłych obywateli i de-

¹² Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie zmiany nazwy i zakresu działania Archiwum Dokumentacji Mechanicznej z dnia 6 lutego 2008 r. (Dz.U. 2008, nr 26, poz. 167).

¹³ M. Nowina-Konopka, *Problematyka zarządzania informacją w procesie archiwizacji zasobów Internetu*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna” 2014, nr 10(1), s. 28–43.

¹⁴ S. Gaca, *Propozycja modelu archiwizacji polskiego Internetu na bazie doświadczeń brytyjskich*, „Officina Historiae” 2021, nr 4, s. 79–90.

¹⁵ A. Posthumus, *The National Archives of the Netherlands and archiving government websites*, „Archeion” 2022, t. 123, s. 31–45.

¹⁶ Ibidem, s. 34.

¹⁷ D. Gomes, *Web archives as research infrastructure for digital societies: the case study of Arquivo.pt*, „Archeion” 2022, t. 123, s. 46–85.

cydentów na to, że w Internecie dane są niezwykle efemeryczne¹⁸. Ponadto autor ten wskazał na wartość ekonomiczną zasobów gromadzonych w archiwach internetowych. Stanowią one ogromne zbiory informacji określane terminem *big data*. Jednym z problemów wiążących się z tworzeniem tego typu archiwów jest konieczność zatrudnienia specjalistów zarówno z branży IT, jak i historyków¹⁹.

Kolejnym wyzwaniem jest przyjęcie skutecznego modelu zarządzania prawami własności intelektualnej do zasobów internetowych. W przypadku selekcji tych zasobów, w administracji publicznej obowiązuje Dyrektywa (UE) 2019/1024 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie otwartych danych i ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego²⁰. Przepisy te wskazują, że dokumenty, w tym także te publikowane na stronach internetowych, muszą być ogólnodostępne, również do automatycznego przetwarzania i ponownego wykorzystania²¹. Nie ma zatem prawnej konieczności selekcji osób uprawnionych do dostępu do tych danych. Można w sposób automatyczny archiwizować i udostępniać wszystkie witryny internetowe z domeny rządowej np. gov.pl. Gomes podał kilka wskazówek, które mogą pomóc w tworzeniu archiwum Internetu tj.: zastosowanie architektury Shared-Nothing dla sprzętu i oprogramowania, tworzenia wielu kopii danych i przechowywania ich w różnych lokalizacjach, systematyczne monitorowanie usług, automatyczne wykonywanie zadań testowych, współpraca z użytkownikami i monitorowanie ich potrzeb²².

Na problem archiwizacji informacji publikowanych w Internecie w polskiej praktyce kancelaryjno-archiwalnej zwróciła uwagę Katarzyna Jaskółka-Leśniak²³. Autorka przedstawiła rozwiązania stosowane w Archiwum Narodowym w Krakowie podczas prowadzenia kontroli archiwalnej. W jednostkach podlegających nadzorowi przegląda się strony internetowe, profile w mediach społeczności-

¹⁸ Ibidem, s. 75.

¹⁹ Ibidem, s. 76.

²⁰ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1024 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie otwartych danych i ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego (Dz. Urz. UE L 2019, nr 172, s. 56), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32019L1024> [dostęp: 1.10.2024].

²¹ D. Gomes, *Web archives...*, s. 77.

²² Ibidem, s. 79.

²³ K. Jaskółka-Leśniak, *Dobre praktyki w obszarze kształtowania państwowego zasobu archiwalnego [w:] Dobre praktyki zarządzania dokumentacją*, Biblioteka Zarządcy Dokumentacji, t. 10, red. K. Peplińska, M. Smoczyński, Toruń 2022, s. 80.

wych oraz kanały na platformie YouTube, które – jak zauważono – nie są w żaden sposób archiwizowane²⁴.

Bartłomiej Konopa z kolei analizował sposób archiwizacji zasobów internetowych w Europie²⁵, uwzględniając sposób ich gromadzenia, opisu i udostępniania. Wyniki badań wskazują, że działalność w tym zakresie prowadzona jest w Europie na podobnych zasadach, niemal wyłącznie przez biblioteki narodowe, które w większość należą do International Internet Preservation Consortium²⁶. Instytucja ta wspiera proces archiwizacji poprzez opracowanie praktycznych wskazówek postępowania oraz rozwój oprogramowania. Jeśli chodzi o selekcję zbiorów, autor wskazał, że archiwa europejskie gromadzą narodowe zasoby uznawane za domenę krajową najwyższego poziomu oraz materiały powiązane z danym państwem lub adresowane do jego obywateli²⁷. Ponadto stosowane są dwie strategie – masowa i selektywna (tematyczna oraz event harvesting)²⁸. Przyglądając się zagadnieniom opisu i metadanych, autor zauważył, że ten aspekt archiwizacji może wymagać poprawy w celu lepszego wykorzystania tych zasobów w przyszłości. Jeśli chodzi o dostęp, to część zbiorów podlega w tej kwestii ograniczeniom ze względu na przepisy z zakresu ochrony własności intelektualnej, egzemplarza obowiązkowego oraz ochronę danych osobowych²⁹.

Krzysztof Wieniecki omówił z kolei archiwizację Internetu na przykładzie 14 europejskich inicjatyw³⁰. Wyniki badań pokazały, że Polska jest największym państwem na Starym Kontynencie, które nie posiada własnej inicjatywy archiwizacji Internetu³¹.

Niels Brügger zajmował się problematyką archiwizacji stron internetowych w kontekście ich zachowania i wykorzystania w badaniach historycznych. Analizował on możliwości archiwizowania witryn internetowych i uznawania ich za

²⁴ Ibidem.

²⁵ B. Konopa, *Archiwizacja webu w Europie – Narodowe archiwa sieci*, „Archeion” 2020, t. 121, s. 445–465.

²⁶ Ibidem, s. 461.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Więcej na ten temat zob. B. Konopa, *Strategia selektywna jako narzędzie w archiwizacji Webu. Analiza wybranych przykładów*, „Archiwa, Kancelarie, Zbiory” 2020, nr 11(13), s. 97–117.

²⁹ Ibidem.

³⁰ K. Wieniecki, *Europejskie inicjatywy archiwizacji Internetu – przegląd i ocena benchmarkingowa wybranych serwisów WWW*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2023, nr 21, s. 419–445.

³¹ Ibidem, s. 439.

nowy typ dokumentu historycznego³². Podjął także próbę sformułowania pewnych zasad metodologicznych, reguł i zaleceń dla przyszłej krytycznej filologii tekstowej serwisu internetowego. Ponadto autor stworzył metodologię badania zarchiwizowanej sieci, która bazuje na tradycyjnych metodach historiograficznych³³. Skupia się ona na pochodzeniu materiału archiwalnego oraz umożliwia ocenę wersji i cytowanie materiału. Publikacja *The Archived Web* kładzie podwaliny pod tworzenie historii sieci w epoce cyfrowej, oferując ważne i aktualne wskazówki dla współczesnych badaczy mediów i przyszłych historyków. Brügger włączył się także w dyskusję nad zastosowaniem metod obliczeniowych w badaniach historycznych Internetu³⁴.

Zagadnieniu archiwizacji Internetu wiele swoich publikacji poświęcił Marcin Wilkowski. Przedstawił on m.in. kilka problemów, jakie pojawiają się w kontekście wykorzystania zasobów Internetu do badań historycznych³⁵. Autor zastanawiał się, w jakim stopniu zarchiwizowaną witrynę internetową można uznać za nowy typ dokumentu historycznego i jak jej cechy wpływają na zadania historyka serwisu, który musi z niej później korzystać. Wilkowski badał także współczesną dostępność polskich stron internetowych, które znalazły się w katalogu z roku 1997³⁶. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdził, że tylko 21,77% z nich było jeszcze dostępnych. Natomiast w archiwach Webu było 79,6% stron³⁷. Wilkowski wskazał ponadto, że przeciętna długość życia strony internetowej wynosi kilkadziesiąt dni. Jego prace podkreślają znaczenie niezależnego archiwizowania stron internetowych. Dzięki temu możliwe jest zachowanie ich pierwotnej postaci dla przyszłych badań historycznych.

³² N. Brügger, *The Archived Website and Website Philology*, „Nordicom Review” 2008, nr 29(2), s. 155–175; idem, *Website history and the website as an object of study*, „New Media and Society” 2009, nr 11(1–2), s. 115–132.

³³ N. Brügger, *Archiving the Web* [w:] *The Archived Web. Doing History in the Digital Age*, 2018, <https://doi.org/10.7551/mitpress/10726.003.0007> [dostęp: 1.10.2024].

³⁴ N. Brügger et al., *Internet histories and computational methods: a „round – doc” discussion* [w:] *Oral Histories of the Internet and the Web*, red. N. Brügger, G. Goggin, Londyn 2022, <https://doi.org/10.4324/9781003319191> [dostęp: 1.10.2024].

³⁵ M. Wilkowski, *World Wide Web (WWW) jako obiekt badań historycznych: kilka problemów* [w:] *Historia 2.0. = History 2.0. [Materiały sympozjum: XIX Powszechny Zjazd Historyków Polskich, Szczecin 17 września 2014]*, red. A. Sobczak, M. Cichocka, P. Frąckowiak, Lublin 2014, <https://open.icm.edu.pl/items/795bc8a8-10f2-4449-84f3-993a91680ab7> [dostęp: 1.10.2024].

³⁶ M. Miszczak, *Internet. Katalog Polish World*, Gliwice 1997.

³⁷ M. Wilkowski, *Polish web resources described in the Polish World Directory (1997). Characteristics of domains and their conservation state*, „Archiwa, Kancelarie, Zbiory” 2020, nr 11(13), s. 119–140.

Sposób gromadzenia i opracowania dokumentacji archiwalnej

Współczesna dokumentacja archiwalna jest tworzona głównie przez administrację publiczną na podstawie określonych przepisów prawnych. Gromadzenie narodowego zasobu archiwalnego wynika z metodologii selekcji i kształtowania narastającego zasobu archiwalnego. W Polsce organy państwowe oraz państwowe jednostki organizacyjne, organy jednostek samorządu terytorialnego oraz samorządowe jednostki organizacyjne zobowiązane są posiadać i stosować przepisy z zakresu instrukcji kancelaryjnej, jednolitego rzeczowego wykazu akt oraz instrukcję w sprawie organizacji i zakresu działania archiwum zakładowego (składnicy akt). Są to tzw. przepisy kancelaryjno-archiwalne³⁸. Pojęcia państwowych i samorządowych jednostek organizacyjnych sformułowano w Ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020, poz. 164). Wśród tych jednostek wymieniono:

- państwowe jednostki organizacyjne, które stanowią w 100% własność Skarbu Państwa (państwowe osoby prawne);
- samorządowe jednostki organizacyjne, które stanowią w 100% własność jednostek samorządu terytorialnego (samorządowe osoby prawne);
- państwowo-samorządowe jednostki organizacyjne, które po części stanowią własność państwową, a po części własność samorządu terytorialnego.

W art. 6 ust. 1 przyjęto, że dokumentacja powstająca, nadsyłana i składana w ww. organach i jednostkach musi być prowadzona w sposób odzwierciedlający przebieg załatwiania i rozstrzygania spraw. Wprowadzono także Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 października 2015 r. w sprawie klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji, przekazywania materiałów archiwalnych do archiwów państwowych i brakowania dokumentacji niearchiwalnej (Dz.U. 2019, poz. 246), gdzie w § 2 ust. 1 jest mowa o stosowaniu wykazów akt jako podstawy rejestracji i gromadzenia dokumentacji w postaci akt spraw. W Rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2011 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, jednolitych rzeczowych wykazów akt oraz instrukcji w sprawie organi-

³⁸ Archiwa Państwowe. Podstawowe informacje o przepisach kancelaryjnych i archiwalnych, <https://archiwa.gov.pl/poznaj/dla-instytucji-i-firm/zarzadzanie-dokumentacja/przepisy-kancelaryjne-i-archiwalne/> [dostęp: 1.10.2024].

zacji i zakresu działania archiwów zakładowych (Dz.U. 2011, nr 14, poz. 67) ustalono z kolei w § 4 ust. 1, że dokumentacja powstająca w podmiocie i do niego napływająca jest klasyfikowana i kwalifikowana na podstawie jednolitego rzeczowego wykazu akt poprzez oznaczanie, rejestrację i łączenie dokumentacji w akta spraw albo jej grupowanie jako dokumentacji nietworzącej akt spraw. W podmiotach publicznych, które zostały wymienione w ustawie, stosowany jest system kancelaryjny bezdziennikowy.

Instytucje, które tworzą dokumentację stanowiącą materiały archiwalne podlegają pod nadzór ze strony archiwów państwowych. Liczbę jednostek nadzorowanych przez archiwa państwowe w latach 2011–2022 przedstawiono w tabeli nr 1.

W tabeli nr 2 zebrano z kolei dane liczbowe na temat ilości dokumentacji tradycyjnej i papierowej, która jest przekazywana do archiwów państwowych w ramach kształtowania narodowego zasobu archiwalnego.

Tabela nr 1. Liczba podmiotów nadzorowanych przez archiwa państwowe w latach 2011–2022

Rok	Liczba jednostek
2011	10067
2012	10077
2013	10062
2014	10110
2015	9973
2016	10021
2017	10024
2018	10011
2019	10038
2020	10294
2021	10272
2022	10270

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Sprawozdanie z działalności archiwów państwowych, <https://www.gov.pl/web/archiwa/sprawozdanie-z-dzialalnosci-archiwow-panstwowych> [dostęp: 1.10.2024].

Rysunek nr 1. Liczba jednostek nadzorowanych przez archiwa państwowe w latach 2011–2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Naczelną Dyrekcja Archiwów Państwowych. Sprawozdanie z działalności archiwów państwowych, <https://www.gov.pl/web/archiwa/sprawozdanie-z-dzialalnosci-archiwow-panstwowych> [dostęp: 1.10.2024].

Tabela nr 2. Liczba materiałów archiwalnych przekazanych do archiwów państwowych w latach 2011–2021

Rok	Liczba zespołów archiwalnych	Rozmiar materiałów archiwalnych w metrach bieżących	Rozmiar materiałów archiwalnych w jednostkach archiwalnych	Rozmiar materiałów archiwalnych w GB
2011	1 409	5 950,24	584 964	177,37
2012	1 640	5 972,33	700 475	5,01
2013	1 314	32 354,68	1 967 765	16 103,99
2014	1 010	5 625,36	646 856	49,316
2015	1 315	5 560,93	668 179	166,766
2016	1 011	5 493,13	1 134 334	16,027
2017	1 240	6 376,16	687 874	748,186
2018	1 224	6 556,10	743 008	137,089
2019	1 492	6 529,00	838 945	4091,70
2020	957	4 277,29	671 225	24 220,81
2021	1 087	8 379,87	1 152 167	509,06

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Naczelną Dyrekcja Archiwów Państwowych. Sprawozdanie z działalności archiwów państwowych, <https://www.gov.pl/web/archiwa/sprawozdanie-z-dzialalnosci-archiwow-panstwowych> [dostęp: 1.10.2024].

Powyższe zestawienia obrazują tendencję wzrastającą w gromadzeniu danych w postaci elektronicznej. Badania wskazują także na znaczny wzrost liczby jednostek nadzorowanych przez archiwa państwowe, zauważalny w 2020 r.

Archiwizacja zasobów internetowych administracji publicznej – studium przypadku

W trybie dostępu do informacji publicznej uzyskano dane na temat sposobu zachowania i archiwizacji zasobów informacyjnych publikowanych w Internecie przez podmioty publiczne w Polsce³⁹. Do 25 z nich wysłano wnioski z zapytaniem o informacje publikowane w Internecie. Kompletna odpowiedź wpłynęła z 22 urzędów (w tym: 5 starostw powiatowych, 5 urzędów miasta, 5 urzędów wojewódzkich, 6 urzędów marszałkowskich oraz z Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej). Wniosek o udostępnienie informacji publicznej obejmował trzy pytania:

1. Jaki jest sposób zachowania i archiwizacji zasobów informacyjnych Urzędu publikowanych w Internecie?
2. Jakie symbole rzeczowego wykazu akt i jakie kategorie archiwalne otrzymują zasoby informacyjne Urzędu publikowane w Internecie?
3. Jaka jest procedura publikacji i jakie dokumenty są wytwarzane w procedurze publikacji informacji w Internecie w serwisach społecznościowych Facebook, YouTube, Twitter/platforma X?

Wśród badanych podmiotów 10 odpowiedziało jednoznacznie, że nie archiwizuje swoich stron internetowych. W 12 wskazano, że archiwizacja stron internetowych odbywa się w archiwum systemu teleinformatycznego Biuletynu Informacji Publicznej (dalej: BIP). W odpowiedziach zaznaczono, że w podmiotach publicznych w Polsce obowiązuje w tym zakresie Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. 2022, poz. 902). Nakłada ona obowiązek prowadzenia podmiotowej strony BIP w formie strony www. Administratorem strony, tworzonej w oparciu o Scentralizowany System Dostępu do Informacji Publicznej (SSDIP), jest Minister Cyfryzacji. Ponadto Rozporządzenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 stycznia 2007 r.

³⁹ Wnioski o udostępnienie informacji publicznej przesłano do podmiotów publicznych zgodnie z Ustawą z dnia 6 września 2001 roku o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. 2022, poz. 902).

w sprawie Biuletynu Informacji Publicznej (Dz.U. 2007, nr 10, poz. 68) wprowadziło obowiązek systematycznego, nie rzadziej niż raz na dobę, kopiowania na odrębne elektroniczne nośniki informacji danych zgromadzonych zarówno na głównej stronie BIP, jak i na stronach podmiotowych. Poza systematycznym archiwizowaniem tej strony, obowiązkowe jest także utworzenie nowego zapisu w przypadku wprowadzenia jakiegokolwiek zmiany. Odpowiedzialność za tworzenie kopii spoczywa na administratorze systemu.

W jednym podmiocie, tj. w Starostwie Powiatowym w Krakowie, odpowiedziano, że archiwizacja zasobów internetowych prowadzona jest w systemie Elektronicznego Obiegu Dokumentów (dalej: EOD) oraz Biuletynie Informacji Publicznej. Zasoby informacyjne publikowane na profilu Facebook Powiatu Krakowskiego są raz na pół roku archiwizowane na serwerach. Aktualnie jedyną metodą umożliwiającą pobranie ww. materiałów jest skorzystanie z modułu należącego do archiwum Instagrama. Ponadto zasoby informacyjne publikowane na stronie internetowej Powiatu Krakowskiego są codziennie zabezpieczane na jego serwerach poprzez tworzenie kopii zapasowych. Dane publikowane w BIP przechowywane są z kolei w podlegającej archiwizacji bazie elektronicznego systemu obiegu dokumentów. Dokumenty wytworzone w urzędzie przez pracowników, które mają zostać opublikowane w Internecie, są dodatkowo archiwizowane jeszcze przed przesłaniem ich za pomocą systemu EOD.

Jeden z urzędów – Warmińsko-Mazurski Urząd Wojewódzki w Olsztynie – wskazał, że zasoby informacyjne urzędu dostępne są w Serwisie Rzeczypospolitej Polskiej wdrożonym przez Ministerstwo Cyfryzacji. Portalem administruje Centralny Ośrodek Informatyki (COI), jednostka nadzorowana przez ministra cyfryzacji. Urząd nie posiada informacji o sposobach zachowania i archiwizacji treści publikowanych w Internecie w ramach portalu.

Drugie pytanie miało na celu ustalenie, czy podmioty publiczne w Polsce stosują jednolity rzeczowy wykaz akt dla zasobów informacyjnych publikowanych w Internecie. Spośród 22 urzędów 6 odpowiedziało, że w trakcie tworzenia i umieszczania treści w Internecie nie tworzy żadnych dokumentów. Pozostałe 16 urzędów wskazało, że stosuje jednolity rzeczowy wykaz akt dla spraw powstających wewnątrz komórek organizacyjnych, w tym m.in. stosowane są następujące symbole:

- w Starostwie Powiatowym w Krakowie symbol klasyfikacyjny 134, który obejmuje hasło klasyfikacyjne „Projektowanie i eksploatacja powiatowych stron i portali internetowych” (kategoria archiwalna BE10);

- w Urzędzie Miejskim w Michałowie symbol klasyfikacyjny 152 dla zachowania dokumentacji z konsultacji społecznych (hasło klasyfikacyjne „Petycje, postulaty i inicjatywy obywateli”, kategoria archiwalna A). Wskazano także symbol 3020 jako właściwy dla dokumentacji świdnickiego Budżetu Obywatelskiego, który otrzymuje hasło klasyfikacyjne „Przygotowanie projektu budżetu gminy” (kategoria archiwalna BE5). Do archiwum zakładowego została przekazana jedna teczka przygotowana przez komórkę merytoryczną odpowiedzialną za sprawy informatyczne urzędu. Nadano jej symbol 134, hasło i opis „Projektowanie i eksploatacja gminnych stron i portali internetowych – wnioski o wydanie certyfikatów dla systemów gminnych, informacje o skrytce ePUAP, o domenie gminnej, projekty zarządzeń w sprawie BIP, multiportal” oraz zakwalifikowano do kategorii archiwalnej BE10. W odpowiedzi zaznaczono także, że zasoby informacyjne urzędu publikowane w Internecie, w oparciu o jednolity rzeczowy wykaz akt obowiązujący w jednostce, powinny zostać zarchiwizowane pod symbolem klasyfikacyjnym 0544 i hasłem klasyfikacyjnym „Materiały do serwisu internetowego” (kategoria archiwalna A) oraz pod symbolem klasyfikacyjnym 134 i hasłem klasyfikacyjnym „Projektowanie, eksploatacja gminnych stron i portali internetowych” (kategoria archiwalna BE10);
- w Warmińsko-Mazurskim Urzędzie Wojewódzkim w Olsztynie zastosowano symbol 1330 – „Obsługa merytoryczna Biuletynu Informacji Publicznej” (kategoria archiwalna A) oraz symbol 124 – „Projektowanie i eksploatacja stron i portali internetowych” (kategoria archiwalna BE10);
- w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim w Katowicach skorzystano natomiast z symbolu klasyfikacyjnego 1330 – „Obsługa merytoryczna Biuletynu Informacji Publicznej” (kategoria archiwalna A).

Trzecie pytanie miało na celu ustalenie, czy istnieje procedura publikacji informacji w Internecie w serwisach społecznościowych Facebook, YouTube, Twitter/platforma X. Spośród 22 podmiotów 6 wskazało, że jej nie posiada. Postępowanie uproszczone, obejmujące wytworzenie informacji i ścieżkę akceptacji kierownictwa urzędu, stosuje 5 podmiotów. Pozostałych 11 urzędów opisało cały proces wytworzenia i akceptacji oraz publikacji informacji w serwisach internetowych. Przykładowo w Starostwie Powiatowym w Brzesku procedura polega na zaprojektowaniu grafiki, redakcji opisu, korekcie, akceptacji i publikacji. W Starostwie Powiatowym w Krakowie po wytworzeniu/otrzymaniu informacji przez komórkę merytoryczną pracownik odpowiedzialny za informację przesyła ją do pracowni-

ków Wydziału Promocji i Współpracy lub rzecznika prasowego, którzy zajmują się prowadzeniem strony internetowej i mediów społecznościowych. Wygenerowana informacja jest oceniana pod kątem zgodności z przekazem powiatu karkowskiego przyjętym dla odpowiedniego serwisu społecznościowego, a następnie oceniana pod kątem pożyteczności dla mieszkańców powiatu. Jeśli uznana zostanie za przydatną, to jest publikowana przez rzecznika prasowego lub pracownika Wydziału Promocji i Współpracy w odpowiednim serwisie. Później podlega monitorowaniu ze względu na możliwość wystąpienia treści nieodpowiednich (jak np. wulgaryzmy w komentarzach), a finalnie analizuje się ją pod kątem jej rzeczywistej celowości publikacji. Wygenerowane w ten sposób informacje są przetwarzane, a wnioski wdrażane bez wytwarzania dodatkowych dokumentów. Kilka urzędów wskazało na wewnętrzne regulacje w zakresie funkcjonowania swoich profili na Facebooku. Urząd Miasta Świdnik stosuje zarządzenie nr 69/2020 Burmistrza Miasta Świdnik z dnia 17 lipca 2020 r. Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze wskazał, że korzysta z regulaminów obowiązujących na przedmiotowych platformach. Lubelski Urząd Wojewódzki w Lublinie stosuje z kolei regulamin profilu „Lubelski Urząd Wojewódzki” w serwisie www.facebook.com⁴⁰.

Na uwagę zasługuje sposób archiwizacji zasobów internetowych Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Materiały publikowane na stronie są archiwizowane autonomicznie przez konkretne biura merytoryczne wytwarzające dany dokument. Wszystkie zdjęcia są na bieżąco archiwizowane w systemie CMS (Content Management System) strony www.prezydent.pl, a także oddzielnie – na dedykowanym serwerze. Analogicznie sytuacja wygląda w przypadku materiałów video oraz graficznych. Zgodnie z instrukcją kancelaryjną obowiązującą w Kancelarii, po zakończeniu kadencji do Archiwum Prezydenta RP przekazuje się uporządkowane zbiory audiowizualne. Na pytanie: „Jakie symbole rzeczowego wykazu akt i jakie kategorie archiwalne otrzymują zasoby informacyjne Kancelarii Prezydenta RP publikowane w Internecie?” otrzymano odpowiedź, że dla materiałów archiwalnych publikowanych w Internecie jednolity rzeczowy wykaz akt nie ma zastosowania. Na pytanie: „Jaka jest procedura publikacji i jakie dokumenty są wytwarzane w procedurze publikacji informacji w Internecie w serwisach społecznościowych Facebook, YouTube, Twitter, Tik Tok?” odpowie-

⁴⁰ Serwis Rzeczypospolitej Polskiej. Lubelski Urząd Wojewódzki w Lublinie, <https://www.gov.pl/web/uw-lubelski/dla-mediow> [dostęp: 21.12.2023].

dziano, że konta Kancelarii Prezydenta RP w mediach społecznościowych prowadzone są w dwóch celach: komunikacji z obywatelami i kreowania wizerunku Prezydenta RP i Kancelarii Prezydenta RP. Informacje umieszczane w serwisach społecznościowych przygotowywane są w oparciu o dane wydarzenie oraz na podstawie wystąpienia Prezydenta RP bądź Małżonki Prezydenta RP. Publikacja treści w mediach społecznościowych odbywa się zgodnie z wypracowanymi wewnątrz procedurami. Każde medium społecznościowe ma swoją specyfikę, własne mechanizmy i algorytmy, a ich rozpoznanie i działanie wedle tych reguł jest kluczem do skutecznego przekazu i dotarcia do odbiorców. Niemniej standardem jest, że we wszystkich kanałach informacyjnych Kancelarii Prezydenta RP wyczerpująco relacjonowane są aktywności Prezydenta i Kancelarii, z uwzględnieniem relacji fotograficznej, cytatów wypowiedzi, form graficznych czy transmisji na żywo (jeśli jest realizowana). Kancelaria korzysta ze wszystkich narzędzi udostępnianych do komunikacji przez portale Facebook, Twitter czy Instagram. Jednocześnie wskazano, że Kancelaria Prezydenta RP nie prowadzi komunikacji w oparciu o Tik Tok. Usługi www służące do prezentowania danych utrzymywane są na serwerach firm zewnętrznych, które ponoszą odpowiedzialność za ich bezpieczeństwo i archiwizację. Kancelaria Prezydenta RP zleca także archiwizację materiałów znajdujących się na jej stronie internetowej firmie, która świadczy usługi hostingowe. Materiały i dokumenty zamieszczane w Internecie przekazywane są na serwer, a po zakończeniu kadencji przez kolejną głowę państwa, trafiają do specjalnej zakładki „Archiwum”. Zakładka ta znajduje się w eksponowanym miejscu na oficjalnej stronie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (<https://www.prezydent.pl/bip/archiwum-prezydenta-rp>). Kancelaria kataloguje w systemie CMS wszystkie dokumenty, które w formie załączników są zamieszczane na stronie.

Warto także przywołać informacje otrzymane z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego. W tym podmiocie dokumentacja dotycząca zasobów publikowanych na stronie internetowej urzędu do 2020 r. była prowadzona w systemie tradycyjnym (papierowym). Zgodnie z terminem wskazanym w § 63 ust. 1 instrukcji kancelaryjnej stanowiącej załącznik nr 1 do Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2011 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, jednolitych rzeczowych wykazów akt oraz instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwów zakładowych (Dz.U 2011, nr 14, poz. 67), teczki aktowe zawierające ww. dokumentację przekazywane były do archiwum zakładowego urzędu w trybie i na warunkach określonych w instrukcji archiwalnej stanowią-

cej załącznik nr 6 do ww. rozporządzenia. Ze względu na kategorię archiwalną A, teczki z materiałami publikowanymi na stronie internetowej przechowywane są w archiwum zakładowym urzędu przez 25 lat od momentu ich wytworzenia, a następnie przekazywane do właściwego miejscowo archiwum państwowego. Jednocześnie od początku 2020 r. symbol dotyczący prowadzenia spraw z zakresu materiałów do serwisu internetowego został włączony do Elektronicznego Zarządzania Dokumentacją i sprawy z tego zakresu są prowadzone wyłącznie elektronicznie. Następnie, po okresie wynikającym z § 37 instrukcji kancelaryjnej, przekazywane są do archiwum zakładowego. Zgodnie z § 15 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 października 2006 r. w sprawie szczegółowego sposobu postępowania z dokumentami elektronicznymi (Dz.U. 2006, nr 206, poz. 1518) materiały archiwalne (zgromadzone w formie elektronicznej) przekazywane będą do archiwum państwowego wskazanego przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych po 10 latach od momentu ich wytworzenia. Kwalifikacja i klasyfikacja dokumentacji zgromadzonej w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego w Warszawie odbywa się na podstawie jednolitego rzeczowego wykazu akt dla organów samorządu województwa i urzędów marszałkowskich stanowiącego załącznik nr 4 do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2011 r. Zgodnie z ww. wykazem akt publikowane w Internecie zasoby informacyjne urzędu klasyfikowane są pod symbolem 0634 – „Materiały do serwisu internetowego” (kategoria archiwalna A). Wskazano także, że w podmiocie funkcjonują zasady prowadzenia służbowych profili na portalu społecznościowym Facebook. Biuro Prasowe posiada ponadto kanał na YouTube, na którym zamieszcza się materiały promocyjne, spoty oraz program informacyjny. Publikacji na YouTube nie regulują procedury. Za zgodą dyrektora Urzędu Wydział Komunikacji Zewnętrznej prowadzi profil w serwisie Facebook „Mazowsze serce Polski”, na którym zamieszczane są m.in. artykuły oraz zaproszenia na wydarzenia ukazujące się w piśmie Samorządu Województwa Mazowieckiego i na stronie internetowej urzędu. Biuro Prasowe także posiada profile w mediach społecznościowych – Facebook i Twitter – gdzie publikowane są posty dotyczące bieżącej działalności Samorządu Województwa Mazowieckiego. Co istotne, w odpowiedzi na pytanie: „Jaka jest procedura publikacji i jakie dokumenty są wytwarzane w procedurze publikacji informacji w Internecie w serwisach społecznościowych Facebook, YouTube, Twitter, TikTok?” stwierdzono, że w toku publikacji nie powstają żadne dokumenty.

W wyniku badań przeprowadzonych metodą studium przypadku stwierdzono, że w administracji publicznej nie istnieją jednolite zasady wytwarzania, klasyfikacji oraz archiwizacji zasobów sieciowych. Powyższe przykłady dowodzą tezy, że w administracji publicznej nie uznaje się informacji publikowanych w Internecie za potencjalny materiał archiwalny, który w przyszłości może stanowić narodowy zasób archiwalny. Powodem takiego stanu rzeczy jest szybki rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych i niedostosowanie przepisów kancelaryjno-archiwalnych do rzeczywistości wirtualnej. Konieczne jest zatem wprowadzenie rozwiązań prawnych dla aktotwórców. Regulacje takie wpłynęłyby na poprawę kwestii archiwizacji zasobów publikowanych w Internecie przez administrację publiczną. Zdaniem autorki efektywne archiwizowanie zasobów sieciowych administracji publicznej nie jest możliwe przy zastosowaniu dotychczasowych rozwiązań. Konieczne byłoby archiwizowanie tych zasobów w sposób scentralizowany. Są one wprawdzie publicznie dostępne, ale to rolą państwa jest kształtowanie i dbanie o zachowanie narodowego zasobu archiwalnego.

Zakończenie

Zmiany społeczno-gospodarcze spowodowane rozwojem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych cechuje duża dynamika. Z kolei w działalności archiwalnej ważne jest, aby postępować w sposób planowy i stabilny. Metodyka pracy archiwalnej, podążając za zmianami, musi w sposób przemyślany i skoordynowany przenieść swoje narzędzia pracy do świata wirtualnego. Efektem transformacji i dostosowań, jakie nastąpiły w tym zakresie w ostatnich latach, jest m.in. archiwizacja dokumentów elektronicznych i powstanie archiwów cyfrowych. Sama modyfikacja systemu kancelaryjnego świadczy o tym, że narzędzia, jakie stosowano od okresu międzywojennego w Polsce, czyli system bezdziennikowy, przestały być wystarczające. W przepisach kancelaryjno-archiwalnych uwzględniony został nowoczesny system kancelaryjny, jakim jest system Elektronicznego Zarządzania Dokumentacją.

Działalność archiwalna nie może być prowadzona w oderwaniu od nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych. W jej nowym rozumieniu powinna także polegać na budowaniu pamięci społecznej na podstawie zasobu

archiwalnego⁴¹. W ostatnich dziesięcioleciach obserwuje się ogromny wzrost zastosowania komunikacji elektronicznej. Prowadzenie badań w sposób zdalny na urządzeniach komputerowych czy smartfonach z dostępem do Internetu oznacza zupełnie inną jakość tych poszukiwań. Z jednej strony jest to większa wygoda ze względu na brak konieczności podróżowania np. do odległych archiwów. Z drugiej – poszukiwania w bazach danych skutkują zastosowaniem nowych sposobów badania dokumentów⁴². Dzięki coraz większej liczbie dokumentów cyfrowych, a także ich przechowywaniu we wciąż powiększających się repozytoriach i bazach danych oraz wykorzystaniu nowych technologii, pojawiają się szanse na zastosowanie całkowicie odmiennych sposobów ich interpretowania. Praca na źródłach cyfrowych podlega ponadto innym zasadom analizowania tekstu ze względu na możliwość odczytu nielinearnego. Zapis elektroniczny umożliwia także wykonanie na nim różnych operacji, takich jak np. przeszukiwanie, filtrowanie, szybkie kopiowanie, usuwanie danych i automatyczne przetwarzanie. Ważne pojęcie to humanistyka cyfrowa, które określa dynamicznie rozwijające się praktyki polegające na wykorzystywaniu do celów badawczych i komunikacyjnych cyfrowych danych, funkcjonujących przede wszystkim w domenie publicznej (zasoby sieciowe), jak również cyfrowych narzędzi i metod oraz nowych form prezentacji wiedzy, np. digital storytelling. Internet służy także jako kanał dystrybucji informacji i gromadzenia danych. W humanistyce cyfrowej dominuje przekonanie o konieczności szerszego wyjścia do społeczeństwa z tworzoną wiedzą, pewnego poluzowania rygorów naukowości, przekraczania barier dyscyplinarnych i naciśku na kolektywne tworzenie wiedzy⁴³. Pytanie o wartość dowodową źródeł, na jakich opiera się humanistyka cyfrowa, jest pytaniem otwartym. Wydaje się ono także najistotniejsze dla pokazania konieczności tworzenia dobrych narzędzi selekcji i wartościowania oraz archiwizacji powstających współcześnie ogromnych zbiorów danych. Istnienie archiwów internetowych niezależnych od administracji publicznej budzi wątpliwości i pytania o to, czyje historie gromadzą, kto jest ich właścicielem oraz jak skutecznie budować zaufanie do tych instytucji.

Zarówno oczekiwania użytkowników archiwów, jak i otoczenie zewnętrzne administracji publicznej zmagają się w kierunku tworzenia narzędzi archiwizacji

⁴¹ B. Wilk, *Archiwum miejscem pamięci o ludziach nauki i kultury*, „Zarządzanie w Kulturze” 2017, t. 18, nr 2, s. 200.

⁴² A. Radomski, *Źródła historyczne w „trzeciej kulturze”: od biologii do informatyki* [w:] *Źródło historyczne jako tekst kultury*, red. B. Płonka-Syroka, M. Dąsał, Warszawa 2014, s. 263.

⁴³ *Ibidem*, s. 173–174.

zasobów sieciowych jako elementu polityki kształtowania narodowego zasobu archiwalnego, stąd też należałoby ten nowy rodzaj dokumentacji objąć przepisami kancelaryjno-archiwalnymi, tak aby w sposób jednolity archiwizować zasoby sieciowe administracji publicznej w Polsce.

Bibliografia

- Archiwistyka społeczna: diagnoza i wyzwania*, red. E. Kołodziejaska, Warszawa 2017.
- Brügger N., *Archiving the Web* [w:] *The Archived Web. Doing History in the Digital Age*, Massachusetts 2018, <https://doi.org/10.7551/mitpress/10726.003.0007> [dostęp: 1.10.2024].
- Brügger N., *The Archived Website and Website Philology*, „Nordicom Review” 2008, nr 29(2), s. 155–175.
- Brügger N., *Website history and the website as an object of study* „New Media and Society” 2009, nr 11(1–2), s. 115–132.
- Brügger N. et al., *Internet histories and computational methods: a „round – doc” discussion*. [w:] *Oral Histories of the Internet and the Web*, red. N. Brügger, G. Goggin, Londyn 2022, <https://doi.org/10.4324/9781003319191> [dostęp: 1.10.2024].
- Carr C.T., Hayes R.A., *Social media: Defining, developing, and divining*, „Atlantic Journal of Communication” 2015, nr 23, s. 46–65.
- Derfert-Wolf L., *Archiwizacja Internetu: wnioski i rekomendacje z kilku raportów*, „Biuletyn EBIB” 2017, nr 2(172), s. 1–11, <https://www.ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/145/147> [dostęp: 1.10.2024].
- Derfert-Wolf L., *Archiwizacja Internetu: wprowadzenie i przegląd wybranych inicjatyw*, „Biuletyn EBIB” 2012, nr 1(128), s. 1–19, https://www.ebib.pl/images/stories/numery/128/128_derfert.pdf [dostęp: 01.10.2024].
- Gaca S., *Propozycja modelu archiwizacji polskiego Internetu na bazie doświadczeń brytyjskich*, „Officina Historiae” 2021, nr 4, s. 79–90.
- Itwasiński Ł., *Przyczynek do rozważań nad suwerennością konsumenta w epoce danetyzacji i Big Data*, „Kultura, historia, globalizacja” 2017, nr 21, s. 119–133.
- Jaskółka-Leśniak K., *Dobre praktyki w obszarze kształtowania państwowego zasobu archiwalnego* [w:] *Dobre praktyki zarządzania dokumentacją*, Biblioteka Zarządcy Dokumentacji, t. 10, red. K. Pełowska, M. Smoczyński, Toruń 2022, s. 71–97.
- Konopa B., *Archiwizacja webu w Europie – Narodowe archiwa sieci*, „Archeion” 2020, t. 121, s. 445–465.
- Konopa B., *Strategia selektywna jako narzędzie w archiwizacji Webu. Analiza wybranych przykładów*. „Archiwa, Kancelarie, Zbiory” 2020, nr 11(13), s. 97–117.

- Miszczak M., *Internet. Katalog Polish World*, Gliwice 1997.
- Nowina-Konopka M., *Problematyka zarządzania informacją w procesie archiwizacji zasobów Internetu*. „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna” 2014, nr 10(1), s. 28–43.
- Posthumus A., *The National Archives of the Netherlands and archiving government websites*. „Archeion” 2022, t. 123, s. 31–45.
- Radomski A., *Źródła historyczne w „trzeciej kulturze”: od biologii do informatyki [w:] Źródło historyczne jako tekst kultury*, red. B. Płonka-Syroka, M. Dąsal, Warszawa 2014, s. 255–268.
- Wieniacki K., *Europejskie inicjatywy archiwizacji Internetu – przegląd i ocena benchmarkingowa wybranych serwisów WWW*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2023, nr 21, s. 419–445.
- Wilk B., *Archiwum miejscem pamięci o ludziach nauki i kultury*, „Zarządzanie w Kulturze” 2017, t. 18, nr 2, s. 195–217.
- Wilkowski M., *Polish web resources described in the Polish World Directory (1997). Characteristics of domains and their conservation state*. „Archiwa, Kancelarie, Zbiory” 2020, nr 11(13), s. 119–140.
- Wilkowski M., *World Wide Web (WWW) jako obiekt badań historycznych: kilka problemów [w:] Historia 2.0. = History 2.0. [Materiały sympozjum: XIX Powszechny Zjazd Historyków Polskich, Szczecin 17 września 2014]*, red. Sobczak A., Cichocka M., Frąckowiak P., Lublin 2014, <https://open.icm.edu.pl/items/795bc8a8-10f2-4449-84f3-993a91680ab7> [dostęp: 1.10.2024].
- Web Archiving*, red. J. Masanès, Nowy Jork 2006.
- Woźniak W., *Archiwizacja Internetu – próba podsumowania dotychczasowych prac i ustaleń*, „Archiwa, Kancelarie, Zbiory” 2019, nr 10(12), s. 75–98.

Źródła

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1024 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie otwartych danych i ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego (Dz. Urz. UE L 2019, nr 172, s. 56), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32019L1024> [dostęp: 1.10.2024].
- Rozporządzenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 stycznia 2007 r. w sprawie Biuletynu Informacji Publicznej (Dz.U. 2007, nr 10, poz. 68).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie zmiany nazwy i zakresu działania Archiwum Dokumentacji Mechanicznej z dnia 6 lutego 2008 r. (Dz.U. 2008, nr 26, poz. 167).

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 października 2015 r. w sprawie klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji, przekazywania materiałów archiwalnych do archiwów państwowych i brakowania dokumentacji niearchiwalnej (Dz.U. 2019, poz. 246).

Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 października 2006 r. w sprawie szczegółowego sposobu postępowania z dokumentami elektronicznymi (Dz.U. 2006, nr 206, poz. 1518).

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2011 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, jednolitych rzeczowych wykazów akt oraz instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwów zakładowych (Dz.U. 2011, nr 14, poz. 67 i nr 27, poz. 140).

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 roku o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020, poz. 164).

Ustawa z dnia 6 września 2001 roku o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. 2022, poz. 902).

Netografia

Archiwa Państwowe. Forum archiwizacji zasobów polskiego Internetu, https://archiwa.gov.pl/forum-archiwizacji-zasobow-polskiego-internetu/?doing_wp_cron=1729509017.8935348987579345703125 [dostęp: 1.10.2024].

Archiwa Państwowe. Podstawowe informacje o przepisach kancelaryjnych i archiwalnych, <https://archiwa.gov.pl/poznaj/dla-instytucji-i-firm/zarzadzanie-dokumentacja/przepisy-kancelaryjne-i-archiwalne/> [dostęp: 1.10.2024].

Internet Archive, <https://archive.org/about/> [dostęp: 1.10.2024].

Internet Archive. About the Internet Archive, <https://archive.org/about/> [dostęp: 1.10.2024].

Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Sprawozdanie z działalności archiwów państwowych, <https://www.gov.pl/web/archiwa/sprawozdanie-z-dzialalnosci-archiwow-panstwowych> [dostęp: 1.10.2024].

Serwis Rzeczypospolitej Polskiej. Lubelski Urząd Wojewódzki w Lublinie, <https://www.gov.pl/web/uw-lubelski/dla-mediow> [dostęp: 1.10.2024].

The OCLC Research Library. Web Archiving Metadata Working Group, <https://www.oclc.org/research/areas/research-collections/wam.html> [dostęp: 1.10.2024].